

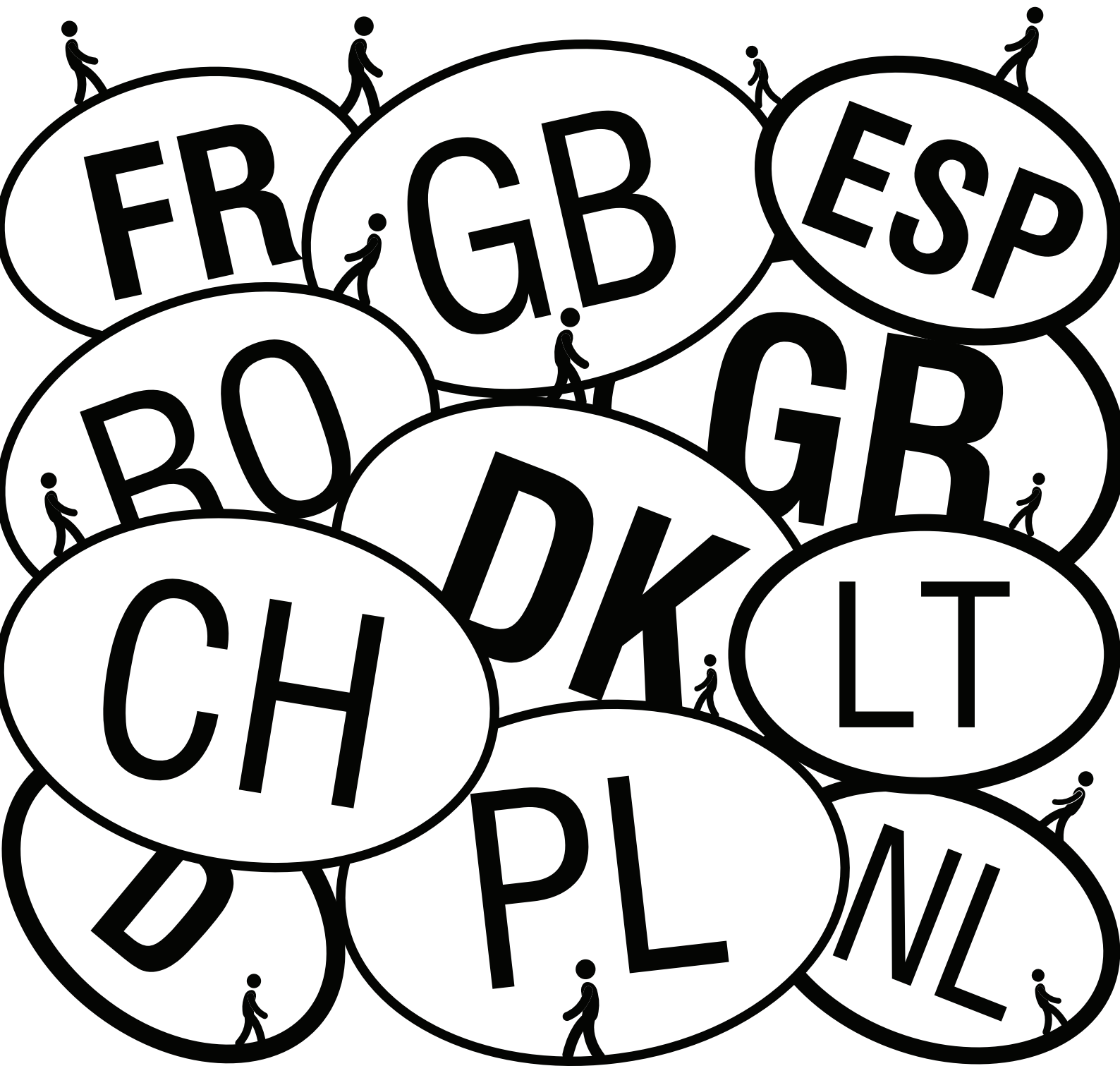
ΕΝΑ

Ινστιτούτο
Εναλλακτικών
Πολιτικών

ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΣΗΜΕΡΑ:

Προς ένα νέο μοντέλο αλληλεπίδρασης
επισκεπτών και κατοίκων

Α. Μητροπούλου,
υποψήφια διδάκτωρ, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Της Αγγελικής Μητροπούλου,
υποψήφιας διδάκτορα στο Πανεπιστήμιο Αιγαίου

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ _____	03
1. ΠΤΥΧΕΣ ΤΗΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΠΙΕΣΗΣ _____	06
1.1 Υπερ-τουρισμός _____	06
1.2. Τουριστοφοβία _____	09
1.3. Το «σύνδρομο της Βενετίας» _____	10
2. ΟΙ ΑΝΤΙΛΗΨΕΙΣ ΚΑΙ ΟΙ ΣΤΑΣΕΙΣ ΤΩΝ ΟΜΑΔΩΝ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝΤΩΝ: ΤΙ ΡΟΛΟ ΠΑΙΖΟΥΝ; _____	11
3. ΠΛΑΙΣΙΟ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΓΙΑ ΤΗ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΗΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΠΙΕΣΗΣ _	13
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ _____	18
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	
(Α) Ξενόγλωσση _____	20
(Β) Ελληνόγλωσση _____	21

ΣΧΗΜΑΤΑ

ΣΧΗΜΑ 1: Τουριστικό σύστημα: ομάδες ενδιαφέροντος και διαχειριστικές κλίμακες _____	12
ΣΧΗΜΑ 2: Η σύνδεση του κύκλου πολιτικής με εννοιολογικά πλαίσια και πλαίσια πολιτικής _____	16

ΕΝΑ

Ινστιτούτο
Εναλλακτικών
Πολιτικών

ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΣΗΜΕΡΑ:

Προς ένα νέο μοντέλο αλληλεπίδρασης
επισκεπτών και κατοίκων

Α. Μητροπούλου,
υποψήφια διδάκτωρ, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

03

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Το παρόν κείμενο εστιάζει στην αποσαφήνιση των εννοιών του *υπερτουρισμού* (*overtourism*) και της *τουριστοφοβίας* (*touristophobia*), οι οποίες σχετίζονται με δύο φαινόμενα που τα τελευταία χρόνια έχουν αναδειχθεί σε σημαντική πρόκληση για τους φορείς που χαράσσουν την τουριστική στρατηγική αλλά και για τους ίδιους τους πολίτες που διαμένουν σε περιοχές όπου τα φαινόμενα αυτά είναι σε έξαρση. Με στόχο την πληρέστερη κατανόηση των δυσμενών επιπτώσεων της υιοθέτησης του μαζικού τουριστικού μοντέλου, εξετάζεται η επίδρασή του στην κοινωνία, ενώ παράλληλα αναγνωρίζεται η σημασία που διαδραματίζουν οι αντιλήψεις και οι στάσεις των διαφόρων ομάδων ενδιαφερόντων (*stakeholders*). Αναδεικνύεται επίσης η σημασία του πλαισίου πολιτικών για τη διαχείριση της τουριστικής πίεσης στο σύνολό της και τίθενται οι βάσεις για τη ζητούμενη αλλαγή στο υπάρχον μοντέλο τουριστικής ανάπτυξης, ώστε να προστατεύονται το περιβάλλον (φυσικό και πολιτιστικό) και ο κοινωνικός ιστός από τις διαβρώσεις που προκαλούν φαινόμενα όπως ο υπερτουρισμός και η τουριστοφοβία.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Τι κοινό έχουν περιπτώσεις περιορισμού της τουριστικής κίνησης ή ελέγχου της συμπεριφοράς του τουρίστα που έχουν δει το φως της δημοσιότητας πρόσφατα; Παραδείγματα όπως αυτά της Βενετίας και της Βαρκελώνης καταδεικνύουν την ανάγκη να υπάρξει ολοκληρωμένος σχεδιασμός προτού η κατάσταση γίνει οριακή, ώστε να αποφευχθούν βεβιασμένα μέτρα, τα οποία συχνά έχουν τιμωρητικό χαρακτήρα, όπως, για παράδειγμα, η επιβολή προστίμων. Το πιο πρόσφατο παράδειγμα, που προκάλεσε αντιδράσεις παγκοσμίως, ήταν η επιβολή από την τοπική κυβέρνηση της Φλωρεντίας προστίμου έως και 500 ευρώ σε όσους τρώνε καθισμένοι στο πεζοδρόμιο (*The Telegraph*, 2018).

Ο τουρισμός αποτελεί ένα εξαιρετικά σύνθετο φαινόμενο, τις πτυχές του οποίου δεκάδες ερευνητές και ακαδημαϊκοί επιχειρούν να φωτίσουν ακόμα και σήμερα. Οι διεθνείς εξελίξεις σε γεωπολιτικό επίπεδο, οι νέες τεχνολογικές ανακαλύψεις αλλά και οι αυξανόμενες περιβαλλοντικές πιέσεις από τις μετακινήσεις πληθυσμών διατηρούν το ενδιαφέρον για τις εξελίξεις στην τουριστική κίνηση και στο ίδιο το τουριστικό φαινόμενο.

Για πολλές χώρες και περιοχές ο τουρισμός αποτελεί τον κυριότερο αναπτυξιακό τομέα. Αυτή είναι η περίπτωση της Ελλάδας, για την οποία εκτιμήσεις του Συνδέσμου Ελληνικών Τουριστικών Επιχειρήσεων (ΣΕΤΕ, Η συμβολή του Τουρισμού στην ελληνική οικονομία το 2017. 1η εκτίμηση [προσωρινά στοιχεία – Μάιος 2018], σελ. 13.) υποδεικνύουν ότι «η συνολική συνεισφορά του τουρισμού στην ελληνική οικονομία για το 2017 ανέρχεται μεταξύ 40,3 και 48,5 δισ. ευρώ, δηλαδή κυμάνθηκε μεταξύ 22,6% και 27,3% του ΑΕΠ, καθιστώντας τον τουρισμό βασικό πυλώνα της ελληνικής οικονομίας».

ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΣΗΜΕΡΑ:

Προς ένα νέο μοντέλο αλληλεπίδρασης
επισκεπτών και κατοίκων

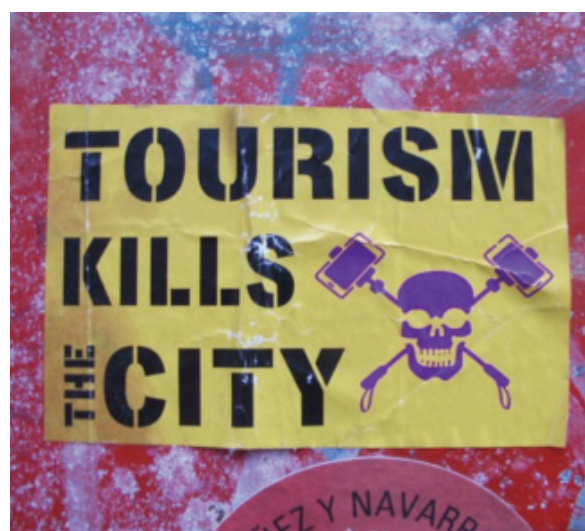
Α. Μητροπούλου,
υποψήφια διδάκτωρ, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Επίσης, η πιο πρόσφατη διαθέσιμη μελέτη του πανεπιστημίου της Girona το 2013 αναδεικνύει τον αυξανόμενο δυναμισμό του τουριστικού φαινομένου, που μετουσιώνεται σε δραστηριότητες που σχετίζονται είτε άμεσα είτε έμμεσα με την τουριστική δραστηριότητα για την πόλη της Βαρκελώνης. Σύμφωνα με την έρευνα, η συμβολή του τουρισμού στο ΑΕΠ της πόλης ανέρχεται περίπου στο 10%-12% (Barcelona Tourism for 2020, σελ. 29).

Παρότι εδώ επιλέγουμε να εστιάσουμε στις αρνητικές επιπτώσεις που μπορεί να έχει ο τουρισμός, αυτό δεν σημαίνει ότι το φαινόμενο δεν έχει αρκετά ευεργετική επίδραση, τόσο σε εθνικό όσο και σε τοπικό επίπεδο. Μάλιστα, ο θετικός αντίκτυπος του τουρισμού ήταν αυτός που τράβηξε πρώτος το ενδιαφέρον, και προς αυτή την κατεύθυνση άρχισαν να δημοσιεύονται οι πρώτες εκτεταμένες έρευνες και μελέτες. Ενδεικτικές εκδηλώσεις αυτού του θετικού αντίκτυπου αποτελούν α) η αύξηση της απασχόλησης, β) η βελτίωση της επιχειρηματικής δικτύωσης, γ) η διατήρηση της τοπικής ταυτότητας, δ) η βελτίωση της ποιότητας της καθημερινής ζωής των κατοίκων, ε) η δημιουργία νέων δομών, στ) η αλληλεπίδραση με άλλες κουλτούρες και πολιτισμούς αλλά και ζ) η εκτίμηση των φυσικών και ιστορικών πόρων (Martin, Martinez & Fernandez, 2018, σελ. 4).

Όμως ο τουρισμός, ενώ εξελίσσεται ως φαινόμενο, παράγει και τάσεις που δεν έχουν πάντα θετικό πρόσημο στο περιβάλλον και την κοινωνία. Η ποιότητα ζωής και η υγεία των κατοίκων μιας περιοχής **γίνονται πλέον σημείο αναφοράς των κοινωνικών κινήματων** ανά τον κόσμο, στην παράδοση των μεταϋλιστικών κινήματων της δεκαετίας του 1970, που διαμαρτύρονται για τις επιβλαβείς συνέπειες της τουριστικής μεγέθυνσης. Τέτοιες περιπτώσεις, πολύ χαρακτηριστικές, αποτελούν το Χονγκ Κονγκ, το Ρίο Ντε Τζανέιρο, η Μάλτα, το Ντουμπρόβνικ, αλλά και η Βαρκελώνη και η Βενετία (Boissevain, 1996· Colomp & Novy, 2016).

Η εμφάνιση νέων μοντέλων οργάνωσης, η αύξηση της τουριστικής ζήτησης αλλά και η έλλειψη σχεδιασμού δημόσιων πολιτικών αποτελούν μόνο μερικά ζητήματα που ανακύπτουν από την ίδια την εξέλιξή του. Πρέπει λοιπόν να εξετάσουμε ποιες από αυτές τις επιδράσεις που προκύπτουν από τάσεις όπως οι προαναφερθείσες επηρεάζουν με τέτοιο τρόπο το φαινόμενο του τουρισμού, ώστε να συντελούν τελικά καταλυτικά στην απόρριψή του. Το μεγαλύτερο μέρος των ερευνών που αφορούν στις τουριστικές σπουδές, θεωρίες και μοντέλα τα τελευταία 40 χρόνια μελετούν το φαινόμενο από τη σκοπιά των τουριστών (Egresi, 2018) ή με βάση τον ανταγωνισμό μεταξύ οικοδεσποτών και φιλοξενούμενων (Doxey, 1974), τον κύκλο ζωής μιας τουριστικής περιοχής (Butler, 1980) και τη λεγόμενη «φέρουσα ικανότητα» (O' Reilly, 1986).

Πηγή: www.huffingtonpost.es

ΕΝΑ

Ίνστιτούτο
Εναλλακτικών
Πολιτικών

ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΣΗΜΕΡΑ:

Προς ένα νέο μοντέλο αλληλεπίδρασης
επισκεπτών και κατοίκων

Α. Μητροπούλου,
υποψήφια διδάκτωρ, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

05

οικοδεσποτών και φιλοξενούμενων (Doxey, 1974), τον κύκλο ζωής μιας τουριστικής περιοχής (Butler, 1980) και τη λεγόμενη «φέρουσα ικανότητα» (O' Reilly, 1986).

Οι Martin, Martinez και Fernandez (2018, σελ. 4) κατηγοριοποιούν τις αρνητικές επιδράσεις της τουριστικής δραστηριότητας σε οικολογικές, κοινωνικο-πολιτιστικές και οικονομικές. Ο τύπος αλλά και το μέγεθος μιας αρνητικής επίδρασης εξαρτώνται από τον τουριστικό προορισμό, το πλαίσιο (κοινωνικό, οικονομικό, πολιτισμικό, περιβαλλοντικό), τον τύπο του επισκέπτη και τις δραστηριότητές του σε ένα συγκεκριμένο μέρος. Οι επιδράσεις αυτές, σε μεγαλύτερη κλίμακα, γίνονται αντιληπτές και από τους ίδιους τους κατοίκους μιας περιοχής με τις ακόλουθες μορφές: του συνωστισμού που παρατηρείται στις δομές και τους δημόσιους χώρους, των αυξανόμενων τιμών ή της υποκατάστασης των τοπικών επιχειρήσεων με άλλες που είναι περισσότερο προσανατολισμένες στον τουρισμό, της αλλοτρίωσης του παραδοσιακού τρόπου ζωής, του θορύβου και της ανασφάλειας, των ναρκωτικών και της κατανάλωσης αλκοόλ, της αυξανόμενης παραγωγής απορριμμάτων.

Στη συνέχεια επιλέγουμε να εστιάσουμε σε δύο αρνητικές εκφάνσεις του τουρισμού, σε δύο φαινόμενα που τα τελευταία χρόνια έχουν αναδειχθεί σε σημαντική πρόκληση για τους φορείς που χαράσσουν την τουριστική στρατηγική αλλά και για τους ίδιους τους πολίτες που διαμένουν σε περιοχές όπου τα φαινόμενα αυτά είναι σε έξαρση. Αυτά είναι ο υπερτουρισμός (overtourism) και η τουριστοφοβία (touristophobia).

ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΣΗΜΕΡΑ:

Προς ένα νέο μοντέλο αλληλεπίδρασης
επισκεπτών και κατοίκων

Α. Μητροπούλου,
υποψήφια διδάκτωρ, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

1. ΠΤΥΧΕΣ ΤΗΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΠΙΕΣΗΣ

1.1. Υπερ-τουρισμός

Ο όρος «υπερτουρισμός» (overtourism) είναι αρκετά πρόσφατος. Μόλις το 2016 η εταιρία ερευνών και αναλύσεων δεδομένων Skift, που δραστηριοποιείται σε παγκόσμια κλίμακα, άρχισε να τον χρησιμοποιεί συστηματικά. **Το θέμα απασχόλησε καταρχάς τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης την τελευταία δεκαετία, εξαιτίας της κριτικής και των εκδηλώσεων διαμαρτυρίας που προωθούνται από κοινωνικά κινήματα σε διάφορες ευρωπαϊκές χώρες (Colomb & Novy, 2016· Milano, 2017).** Τα τελευταία δύο χρόνια επιχειρούνται διάφορες προσεγγίσεις για τον προσδιορισμό αυτής της έννοιας. Σύμφωνα με τα ερευνητικά δεδομένα, **ο «υπερτουρισμός» είναι η έντονα αρνητική επίδραση του τουρισμού ενός προορισμού ή επιμέρους περιοχές αυτού αρνητική στην αντιλαμβανόμενη ποιότητα της ζωής των κατοίκων και/ή στην ποιότητα των εμπειριών των επισκεπτών (WTO, 2018, σελ. 4).**

Ο Richardson (2017), σύντομα και περιεκτικά, ορίζει τον υπερτουρισμό ως εκείνους τους προορισμούς που υποφέρουν από την ένταση του τουριστικού φαινομένου. **Ο όρος «υπερτουρισμός», αρκετά συχνά, ταυτίζεται με μια έννοια που έχει εμφανιστεί στη βιβλιογραφία και στη δημόσια συζήτηση αρκετά νωρίτερα.** Για παράδειγμα, στο άρθρο των Van de Borg, Costa και Gotti (1996, σελ. 309) αναφέρεται ως **«φέρουσα ικανότητα»**, δηλαδή ως εκείνο το μέγιστο όριο της τουριστικής ανάπτυξης που μπορεί να αντέξει μια περιοχή. Ήδη από το 1979 οι Rosenow και Pulpisher **περιγράφουν με τον όρο «visitor overkill» τον υπερβολικό αριθμό επισκεπτών και αποδίδουν αυτή την υπερβολή σε τρεις κυρίως παράγοντες:**

- I. Πολλοί επισκέπτες, κυρίως λόγω εποχικότητας:** Ο απόλυτος αριθμός επισκεπτών φτάνει σε τόσο ανησυχητικά επίπεδα, που ο κάτοικος νιώθει ότι δεν υπάρχουν μέρη όπου να μπορεί να πάει για να τους αποφύγει
- II. Εξαιρετικά αρνητική επίδραση από τους επισκέπτες:** Προκαλείται κυρίως από τη συμπεριφορά των τουριστών
- III. Σημαντική επίδραση της οικονομίας των επισκεπτών στο φυσικό περιβάλλον:** Η ενόχληση προκαλείται, για παράδειγμα, από την υπερβολική οικοδόμηση καταλυμάτων για επισκέπτες

Ο Soydanbay (2017) εντοπίζει μοτίβα που, με την επανάληψή τους, οδηγούν συγκεκριμένες περιοχές να είναι πιο ευπαθείς στα φαινόμενα του υπερτουρισμού και της τουριστοφοβίας. Ξεχωρίζει **τρία** συστηματικά πρότυπα που συμβάλλουν στο φαινόμενο του υπερτουρισμού:

ΕΝΑ

Ινστιτούτο
Εναλλακτικών
Πολιτικών

ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΣΗΜΕΡΑ:

Προς ένα νέο μοντέλο αλληλεπίδρασης
επισκεπτών και κατοίκων

Α. Μητροπούλου,
υποψήφια διδάκτωρ, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

07

I. Επιτυχία για την Επιτυχία (Success to Successful): Θεωρητικά, όλες οι τοποθεσίες ξεκίνησαν με την ίδια δυναμική. Όμως, με την πάροδο του χρόνου, κάποιες από αυτές διαφοροποιήθηκαν και προσέλκυσαν περισσότερους ταξιδιώτες, έχτισαν περισσότερα τουριστικά θέρετρα, τουριστικές ατραξιόν και τελικά αύξησαν το χάσμα μεταξύ αυτών και των ανταγωνιστών τους. Έτσι, αυτές οι περιοχές που ξεχώρισαν από την αρχή και συγκέντρωναν κατ' εξακολούθηση μεγάλους πληθυσμούς τουριστών, είναι και εκείνες που θα συνεχίσουν να έχουν τα ινία, αξιοποιώντας τα ανταγωνιστικά τους πλεονεκτήματα.

II. Αναζήτηση των Λάθος Στόχων (Seeking the Wrong Goals): Ιστορικά, η επιτυχία ενός τουριστικού προορισμού βασίζεται στον αριθμό των επισκεπτών, όχι στο πόσο ξοδεύει ο μέσος τουρίστας και σε καμία περίπτωση στα έσοδα ανά επισκέπτη. Αυτό δημιουργεί μια στρέβλωση, που τελικά οδηγεί σε λάθος στόχους και στη «μανία των ρεκόρ», δηλαδή στην αναζήτηση του πόσο αυξήθηκε ο απόλυτος αριθμός των τουριστών σε σχέση με μια προηγούμενη περίοδο.

III. Τραγωδία των Κοινών (Tragedy of the Commons): Στην περίπτωση του τουρισμού, το πρόβλημα είναι ότι οι τουρίστες είναι εκείνοι που δημιουργούν τη δυσάρεστη κατάσταση (οι θύτες), και οι κάτοικοι είναι εκείνοι που υφίστανται τις συνέπειες (τα θύματα). Αυτό που είναι αναγκαίο σε αυτή την περίπτωση είναι οι επισκέπτες να γίνουν μέρος της λύσης, αλλιώς η κατάσταση θα διαιωνίζεται δίχως προοπτική βελτίωσης.

Ανεξάρτητα από το ποιος παράγοντας έπαιξε τον καθοριστικότερο ρόλο ανά περίπτωση, είναι γεγονός ότι ο υπερτουρισμός εμφανίζεται σε μια περίοδο που το μοντέλο που επικρατεί, στις περισσότερες χώρες της Ευρώπης τουλάχιστον, είναι εκείνο που τοποθετεί **στο επίκεντρο την έννοια της υπηρεσίας και μετατρέπει τις περιοχές που έχουν υποστεί αποβιομηχάνιση σε πυρήνες παροχής υπηρεσιών** όπως, για παράδειγμα, ο τουρισμός.

Ο αστικός σχεδιασμός, που έχει συντελέσει πολύ στην αναβάθμιση και ανάπλαση αρκετών περιοχών, παίζει επίσης σημαντικό ρόλο στην αύξηση των τουριστών ανά περιοχές και γειτονιές, αναβαθμίζοντάς τες (Egresi, 2018). **Αντίθετα, πολιτικές όπως το μάρκετινγκ και το branding τόπου χρειάζονται προσοχή, γιατί, υπό προϋποθέσεις, μπορεί να παίξουν ακόμα και αρνητικό ρόλο, προκαλώντας αλλά και συντηρώντας φαινόμενα όπως ο υπερτουρισμός.** Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η Βαρκελώνη, με τις επιτυχημένες στρατηγικές από τους Ολυμπιακούς Αγώνες του 1992, οι οποίοι έπαιξαν καταλυτικό ρόλο –κυρίως την «επόμενη μέρα»– για να φέρουν και να σταθεροποιήσουν τη Βαρκελώνη ψηλά στις προτιμήσεις των τουριστών έκτοτε.

ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΣΗΜΕΡΑ:

Προς ένα νέο μοντέλο αλληλεπίδρασης
επισκεπτών και κατοίκων

Α. Μητροπούλου,
υποψήφια διδάκτωρ, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Πηγή: Wikipedia Creative Commons

Τέλος, αξίζει να τονιστεί ότι ο υπερτουρισμός επηρεάζει διαφορετικά μια πόλη όπως τη Βαρκελώνη, τη Βενετία και ένα ολόκληρο νησί όπως τη Σαντορίνη ή τη Μύκονο, ακριβώς επειδή κάθε περιοχή έχει διακριτά και συγκεκριμένα χαρακτηριστικά, τα οποία διαφοροποιούν την κάθε περίπτωση. Ενδεικτικοί παράγοντες διαφοροποίησης είναι το εάν πρόκειται για αστική ή νησιωτική περιοχή, το μέγεθος αυτής, το επίπεδο των υποδομών, το μέγεθος της τουριστικής κίνησης κ.ά. Για παράδειγμα, στην περίπτωση της Σαντορίνης, που είναι νησί και άρα έχει εξ ορισμού περιορισμένα γεωγραφικά όρια, ο δήμαρχος, σε ομιλία του το 2017, επισήμανε τις προκλήσεις που συνεπάγεται για το νησί ο τουρισμός τα τελευταία χρόνια. Η άναρχη και χωρίς όρια δόμηση απειλεί τους παραδοσιακούς οικισμούς, σημαντικό στοιχείο της πολιτιστικής κληρονομιάς του νησιού. Οι δομές ενέργειας, καθαριότητας και διαθεσιμότητας νερού είναι ήδη σε οριακό σημείο. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρθηκε, το 1971 υπήρχαν 3.375 κατοικίες. Το 2017 είχαν ξεπεράσει τις 13.800.

Πηγή: Getty Images

Ωστόσο, φέτος, για πρώτη φορά μετά από οκτώ χρόνια, η Ισπανία βλέπει τους αριθμούς να μειώνονται: Τον Ιούλιο του 2018 επισκέφθηκαν τη χώρα 4,9% λιγότεροι επισκέπτες από μακρινές περιοχές σε σύγκριση με τον ίδιο μήνα του 2017. Σύμφωνα με κυβερνητικές πηγές και δηλώσεις του αρμόδιου Υπουργού, αυτή η τάση δεν φαίνεται να είναι ανησυχητική, καθώς η **κυβέρνηση δηλώνει προσηλωμένη στο στόχο της αλλαγής του υπάρχοντος ισπανικού μοντέλου, που βασιζόταν στον ήλιο, τις παραλίες και τη θάλασσα, προς ένα μοντέλο που θα έχει στην καρδιά του την ενίσχυση του πολιτιστικού τουρισμού αλλά και των πιο μητροπολιτικών περιοχών** (Strange, 2018).

Επίσης, το 2013 οι ενεργειακές απαιτήσεις του νησιού έφταναν τα 32MW, ενώ το 2017 ξεπέρασαν τα 48MW (Καθημερινή, 2017). Η Σαντορίνη έχει ήδη αρχίσει και βιώνει αρκετές από τις πιο σοβαρές επιπτώσεις του υπερτουρισμού: το συνωστισμό σε μέρη όπως το Ακρωτήριο αλλά και τον εκτοπισμό πολλών κατοίκων, λόγω των δυσβάσταχτων ενοικίων, και της έλλειψης κατοικίας, λόγω της εξάπλωσης της χρήσης της

ΕΝΑ

Ίνστιτούτο
Εναλλακτικών
Πολιτικών

ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΣΗΜΕΡΑ:

Προς ένα νέο μοντέλο αλληλεπίδρασης
επισκεπτών και κατοίκων

Α. Μητροπούλου,
υποψήφια διδάκτωρ, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

09

της πλατφόρμας **AirBnB**. Τον Σεπτέμβριο του 2017 η είδηση ότι εκπαιδευτικοί που είχαν διοριστεί στη Σαντορίνη και τη Μύκονο αναγκάστηκαν να κοιμηθούν στην παραλία, εξαιτίας του υψηλού κόστους που δεν ήταν σε θέση να καλύψουν για τη διαμονή τους, έκανε το γύρο του κόσμου, δίνοντας το στίγμα του υπερτουρισμού και στην Ελλάδα (Ανώνυμος, 2017).

1.2. Τουριστοφοβία

Πηγή: Marta Ballesta, 2015, Twitter

Η «τουριστοφοβία» έχει τις βάσεις της στην ξενοφοβία και συνήθως εκδηλώνεται με αρνητικά συναισθήματα απέναντι σε συγκεκριμένους τύπους τουριστών. Η διαφορά της από τον υπερτουρισμό είναι ότι, ενώ ο υπερτουρισμός επιδρά βραχυπρόθεσμα στη συνείδηση ενός κατοίκου –όταν, για παράδειγμα, χρειάζεται και ο ίδιος τρεις ώρες για να ανέβει στον Πύργο του Άιφελ–, τα κατάλοιπα ανάλογων εμπειριών δίνουν χώρο στην ανάπτυξη ξενοφοβικής συμπεριφοράς, η οποία μπορεί δυνητικά να εκτραχυνθεί υπερβαίνοντας την τουριστοφοβία και οδηγώντας σε ακόμα πιο ακραίες συμπεριφορές (Soydanbay, 2017).

Το «Τουρίστες δεν είστε ευπρόσδεκτοί» είναι ένα σύνθημα που βλέπουμε γραμμένο στους τοίχους της Βαρκελώνης και άλλων μεγάλων ευρωπαϊκών πόλεων. Τοπικά Μέσα αναπαράγουν δηλώσεις κατοίκων που περιγράφουν περιστατικά όπου η ζωή

τους έχει γίνει αφόρητη, όχι τόσο εξαιτίας του πλήθους των τουριστών όσο κυρίως λόγω της συμπεριφοράς τους. Κάτοικοι περιοχών που βιώνουν υπέρμετρη αύξηση των τουριστών –ανά περιόδους και ανά περιοχές ο πληθυσμός τριπλασιάζεται– αναγκάζονται να υποστούν επιδείνωση του βιοτικού τους επιπέδου, καθώς τα ενοίκια φτάνουν σε επίπεδα στα οποία ένας μέσος κάτοικος δεν μπορεί να αντεπεξέλθει.

Ο όρος «τουριστοφοβία» εμφανίστηκε στη δημόσια συζήτηση για πρώτη φορά το 2008, σε άρθρο του Καταλανού ανθρωπολόγου Manuel Delgado στην εφημερίδα **El País**. Ο Delgado θέλησε να περιγράψει επί της ουσίας μια μορφή απόρριψης του τουρισμού και υποστήριξε ότι η τουριστική μεγέθυνση που υφίστατο τότε η Βαρκελώνη στην πραγματικότητα απειλούσε την ίδια την κοινωνία της πόλης, όχι τόσο λόγω της ύπαρξης των τουριστών όσο λόγω των προβληματικών πολιτικών και της έλλειψης ισορροπημένων αναπτυξιακών στρατηγικών.

ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΣΗΜΕΡΑ:

Προς ένα νέο μοντέλο αλληλεπίδρασης
επισκεπτών και κατοίκων

Α. Μητροπούλου,
υποψήφια διδάκτωρ, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

1.3. Το «σύνδρομο της Βενετίας»

Η πιο γνωστή περίπτωση, που αποτέλεσε αφορμή να εντατικοποιηθούν οι συζητήσεις για τις στρεβλώσεις που προκαλεί, υπό προϋποθέσεις, το τουριστικό φαινόμενο, ήταν η Βενετία (Martin, Martinez & Fernandez, 2018, σελ. 1). Πρόκειται για μια από τις πιο γνωστές πόλεις-μνημεία πολιτιστικής κληρονομιάς της UNESCO. Χαρακτηρίστηκε ως τέτοιο ήδη το 1987. Σύμφωνα με τον Modak (2017), το 2017 δεχόταν περίπου 60.000 άτομα ημερησίως. Σήμερα οι συζητήσεις για τον κίνδυνο που διατρέχουν η πόλη και η λιμνοθάλασσα που την περιβάλλει έχουν πυκνώσει, ίσως περισσότερο από ποτέ.

Οι αριθμοί αυτοί δεν αποτελούν έκπληξη για τον συγκεκριμένο προορισμό. Για χρόνια η Βενετία δεχόταν τέτοιες πιέσεις από το τουριστικό ρεύμα, που ήταν αναπόφευκτο να εμφανιστούν σημάδια υπερτουρισμού, αλλά και εγκατάλειψης του κέντρου της πόλης από τους μόνιμους κατοίκους. **Ένας συνδυασμός παραγόντων, τους οποίους παραθέτουμε συνοπτικά παρακάτω και οι οποίοι αποτελούν το βασικό περιεχόμενο του όρου «σύνδρομο της Βενετίας», οδήγησε σε απόρριψη του τουρισμού.**

Η βασικότερη αιτία είναι **ο μεγάλος αριθμός αφίξεων κάθε χρόνο** (περισσότεροι από 10 εκατομμύρια επισκέπτες το χρόνο) σε ένα ιστορικό κέντρο που φιλοξενεί περίπου 55 χιλιάδες κατοίκους. Μπορεί εύκολα να κατανοήσει κανείς γιατί ο αριθμός αυτός **προκαλεί συνωστισμό**, αλλά ακόμα και **ιδιωτικοποίηση δημόσιων χώρων** (Seraphin, Sheeran & Pilato, 2018). Η ένταση του τουριστικού κύματος στη Βενετία έχει επίσης οδηγήσει σε μια πολύ σοβαρή κρίση τον τομέα της κατοικίας, με έντονα τα χαρακτηριστικά ενός ιδιόμορφου κοινωνικού αποκλεισμού. Το κόστος μόνιμης εγκατάστασης ανέβηκε σε τέτοια επίπεδα, ώστε η Βενετία μετατράπηκε στην πιο ακριβή περιοχή της Ιταλίας. Οι κάτοικοι αδυνατούν να πληρώνουν τα τεράστια ποσά που απαιτούνται, με τις ηλεκτρονικές πλατφόρμες βραχυχρόνιας μίσθωσης να κάνουν την κατάσταση ακόμα πιο δύσκολη. **Αναγκάζονται έτσι να εγκαταλείπουν τα σπίτια τους και να οδηγούνται σε άλλες περιοχές με πιο διαχειρίσιμα κόστη διαβίωσης** (Seraphin, Sheeran & Pilato, 2018). Τελικά, περιοχές όπως το ιστορικό κέντρο της Βενετίας οδηγούνται σε **δραστική μείωση του μόνιμου πληθυσμού και μετατρέπονται σε πόλεις τουριστών.**

Τέλος, δεν θα πρέπει να αφήνουμε εκτός συζήτησης τις **ευθύνες για τη διαχείριση των αρνητικών επιπτώσεων του τουρισμού που βαρύνουν τις εταιρίες που δραστηριοποιούνται στο χώρο, τους αρμόδιους για το σχεδιασμό και την υλοποίηση σχετικών πολιτικών σε τοπικό και υπερ-τοπικό επίπεδο, καθώς και τους επαγγελματίες στον εκάστοτε προορισμό, γεγονός που ισχύει και στην περίπτωση της Βενετίας** (Columb & Novy, 2016).

ΕΝΑ

Ινστιτούτο
Εναλλακτικών
Πολιτικών

ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΣΗΜΕΡΑ:

Προς ένα νέο μοντέλο αλληλεπίδρασης
επισκεπτών και κατοίκων

Α. Μητροπούλου,
υποψήφια διδάκτωρ, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

11

Τα τελευταία χρόνια έχουν πυκνώσει οι αναφορές Μαζικών Μέσων Επικοινωνίας σε περιστατικά που αναδεικνύουν τις αρνητικές επιπτώσεις του τουρισμού καθώς και στα προληπτικά ή κατασταλτικά μέτρα που λαμβάνουν οι Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης για να τις περιορίσουν. Οικεία μπορεί να είναι δημοσιεύματα που κάνουν αναφορές στην περίπτωση της Ισπανίας, όπου οι αριθμοί των επισκεπτών έχουν προκαλέσει οχλήσεις στους κατοίκους και προβληματισμό στις αρχές, καθώς η ανεξέλεγκτη διάθεση κλινών μέσω ηλεκτρονικών πλατφορμών όπως η AirBnB δημιουργεί πιέσεις που πρέπει να ληφθούν σοβαρά υπόψη, βραχυπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα. **Το καλοκαίρι του 2017, εν μέσω τουριστικής περιόδου, η ισπανική κυβέρνηση πήρε αυστηρά μέτρα για περιορισμό της παράνομης φιλοξενίας τουριστών στις Βαλεαρίδες Νήσους, δεδομένου ότι ο αριθμός των επισκεπτών είχε αυξηθεί σε τέτοιο βαθμό, που οι αρχές ήταν αδύνατον να ανταποκριθούν στη διαχείρισή του.**

Σε ακαδημαϊκό επίπεδο έχουν μελετηθεί περιπτώσεις και άλλων ευρωπαϊκών πόλεων όπως το Βερολίνο, το Παρίσι, το Λονδίνο, το Άμστερνταμ και η Ρώμη. **Οι Seraphin, Sheeran και Pilato (2018) τονίζουν την ανάγκη για εφαρμογή φιλόδοξων και ευφάνταστων πολιτικών που θα στοχεύουν στη διασφάλιση της κοινωνικής βιωσιμότητας ενός προορισμού και όχι στην ικανοποίηση εκείνων των ομάδων ενδιαφερόντων που ζητούν την κατασταλτική μείωση των τουριστικών ροών.**

2. ΟΙ ΑΝΤΙΛΗΨΕΙΣ ΚΑΙ ΟΙ ΣΤΑΣΕΙΣ ΤΩΝ ΟΜΑΔΩΝ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝΤΩΝ: ΤΙ ΡΟΛΟ ΠΑΙΖΟΥΝ;

Ανατρέχοντας στην εννοιολόγηση του υπερτουρισμού και της τουριστοφοβίας, ένα κοινό συμπέρασμα είναι η σημασία των ορισμών και των ομάδων ενδιαφερόντων: Οι ορισμοί παίζουν καθοριστικό ρόλο στο να διαχωρίζονται τα φαινόμενα, ώστε να μπορούν να ληφθούν οι κατάλληλες αποφάσεις και μέτρα για το καθένα από αυτά. **Στη συγκεκριμένη περίπτωση, είναι λάθος να ταυτίζουμε τον υπερτουρισμό με την τουριστοφοβία, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι οι δύο έννοιες δεν έχουν κάποια οργανική ή λειτουργική σχέση.** Έχει μεγάλη σημασία να ξεχωρίζουμε φαινόμενα που συχνά θεματοποιούνται στον δημόσιο λόγο με όρους αρκετά συγγενικούς και να γνωρίζουμε τις αιτίες που τα προκαλούν. **Η καλύτερη κατανόηση και η βαθύτερη γνώση είναι απαραίτητη για τη βελτίωση της διακυβέρνησης των τουριστικών προορισμών (Moscardo, 2011).**

Ο βαθμός της τουριστικής ανάπτυξης μιας περιοχής δεν επηρεάζει με τον ίδιο τρόπο τις ομάδες ενδιαφέροντος αυτής της περιοχής και τον τρόπο ζωής τους. Επομένως, οι όποιες αντιδράσεις στις διάφορες εκφάνσεις του τουριστικού φαινομένου βασίζονται σε μια σειρά από χαρακτηριστικά του ίδιου του προορισμού, των τουριστών αλλά και των κατοίκων της συγκεκριμένης περιοχής.

ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΣΗΜΕΡΑ:

Προς ένα νέο μοντέλο αλληλεπίδρασης επισκεπτών και κατοίκων

Α. Μητροπούλου,
υποψήφια διδάκτωρ, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Όποιες έρευνες και μελέτες προσεγγίζουν αυτό το ζήτημα είναι εξαιρετικά σημαντικές, καθώς η συνεργασία με τους κατοίκους είναι απαραίτητη προκειμένου να καταφέρει ένας τουριστικός προορισμός να προσελκύσει επισκέπτες, διασφαλίζοντας ταυτόχρονα τη μακροπρόθεσμη βιωσιμότητά του.

Σχήμα 1: Τουριστικό σύστημα: ομάδες ενδιαφέροντος και διαχειριστικές κλίμακες

Πηγή: Προσαρμογή από Ph. Moisset, Plan Blue

Στο σχήμα του Moisset (Spilanis & Le Tellier, 2012, σελ. 7) παρουσιάζονται οι βασικότερες ομάδες ενδιαφέροντος και οι διαχειριστικές κλίμακες που προκύπτουν από την αλληλεπίδραση μεταξύ των διαφόρων αυτών ομάδων, με βάση συστημικές και χωρικές προσεγγίσεις που εστιάζουν στον προορισμό ως τη βασική μονάδα για την αξιολόγηση της ανάπτυξης του τουρισμού. Συνεπώς, οι δυσκολίες που ανακύπτουν τόσο από την ύπαρξη των πολλών και διαφορετικών ομάδων όσο και από τη μεταξύ τους αλληλεπίδραση **επηρεάζουν τα μέτρα πολιτικής που προτείνονται και που τελικά υιοθετούνται.**

Επίσης, **δεν αντιλαμβάνεται κάθε ομάδα ενδιαφέροντος με τον ίδιο τρόπο τις επιδράσεις του τουριστικού φαινομένου στην περιοχή που διαμένει, επισκέπτεται ή δραστηριοποιείται επιχειρηματικά.** Ειδικά ο τρόπος με τον οποίο οι κάτοικοι μιας περιοχής εκλαμβάνουν την επίδραση του τουρισμού σχετίζεται άμεσα με το κατά πόσο ή όχι αυτοί θα τον υποστηρίξουν αλλά και τη δέσμευσή τους για την προώθηση βιώσιμου τουρισμού (Peric, Durkin & Wise, 2016).

ΕΝΑ

Ίνστιτούτο
Εναλλακτικών
Πολιτικών

ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΣΗΜΕΡΑ:

Προς ένα νέο μοντέλο αλληλεπίδρασης
επισκεπτών και κατοίκων

Α. Μητροπούλου,
υποψήφια διδάκτωρ, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

13

Πράγματι οι Seraphin, Sheeran και Pilato (2018, σελ. 374) μιλάνε για αλλαγή υποδείγματος. Οι Croes et al. (2017), στην ίδια κατεύθυνση, τονίζουν ότι πλέον οι πολίτες σε τοπικό επίπεδο ενδιαφέρονται περισσότερο για την ποιότητα της ζωής τους απ' ό,τι για το εισόδημα που δημιουργείται από την τουριστική βιομηχανία. Η κατάσταση στην Ευρώπη, όπως έχει διαμορφωθεί, ειδικά τα τρία τελευταία χρόνια, είναι η έμπρακτη απόδειξη ότι ο τουρισμός ως πεδίο είναι ακόμη πολύ ανώριμος σε θέματα βιωσιμότητας, και η βιομηχανία του τουρισμού δεν έχει ακόμα πλήρως κατανοήσει πώς μπορεί να αντιμετωπίσει τέτοιου είδους προβλήματα.

Μπορούν τελικά οι κάτοικοι μιας περιοχής να συμβιώσουν ή έστω να συνυπάρξουν με τους τουρίστες; Ποιος είναι ο ρόλος των επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στο πεδίο του τουρισμού και ποιος ο ρόλος της πολιτείας; Αν ο τουρισμός σχεδιαστεί σε ένα βιώσιμο πλαίσιο και με τα ανάλογα εργαλεία, τότε οι αρνητικές εκφάνσεις της επίδρασής του μπορούν να αποφευχθούν. Για να είναι όμως αυτό εφικτό, θα πρέπει να ληφθούν υπόψη οι επιπτώσεις που έχει ο τουρισμός σε κάθε ομάδα ενδιαφέροντος που εμπλέκεται στη διαδικασία. **Και προς αυτή την κατεύθυνση υπάρχει ακόμα μεγάλο περιθώριο για διερεύνηση, καθώς τα κοινωνικά οφέλη που μπορεί να έχει η τουριστική δραστηριότητα για μια κοινότητα δεν έχουν μελετηθεί επαρκώς (Martin, Martinez & Fernandez, 2018).**

3. ΠΛΑΙΣΙΟ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΓΙΑ ΤΗ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΗΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΠΙΕΣΗΣ

Η εύκολη λύση που συχνά προτείνεται είναι ο περιορισμός του αριθμού των επισκεπτών στις περιοχές που έχουν πρόβλημα. Αρκεί όμως αυτό;

Οι ευκαιρίες που προσφέρει ο τουρισμός σε παγκόσμιο επίπεδο για τις κοινότητες και τους ανθρώπους μπορεί να είναι εξαιρετικά σημαντικές. Σύμφωνα με εκτιμήσεις, ο τουρισμός αφενός είναι ένα φαινόμενο που μόνο θα ενισχύεται τις επόμενες δεκαετίες και αφετέρου αποτελεί σημαντικό μηχανισμό ανάπτυξης και μεγέθυνσης για πολλές περιοχές και προορισμούς τόσο στην Ευρώπη όσο και τον κόσμο γενικά (WTO, 2018, σελ. 5). Συνεπώς, πρέπει να βρούμε εκείνους τους τρόπους που θα μας βοηθήσουν να ενισχύσουμε τις σχέσεις μεταξύ του τομέα και της κοινότητας.

Η εστίαση στην περιφέρεια έχει ιδιαίτερη σημασία, μιας και ο τουρισμός χρησιμοποιείται ως εργαλείο ανάπτυξης (Moscardo, 2005), αλλά παράλληλα παρατηρείται ελλιπής και προβληματική διακυβέρνηση αναφορικά με τις διαδικασίες λήψης αποφάσεων (Tosun, 2005). **Πράγματι, το να προσπαθήσει κανείς να εμποδίσει τις τάσεις να εξελίσσονται είναι μάλλον ανέφικτο. Συνεπώς, το να προσπαθήσει κανείς να φρενάρει την εξάπλωση του τουρισμού και να καταστείλει τα τουριστικά κύματα είναι μάλλον ένα πολύ φιλόδοξο όραμα.**

ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΣΗΜΕΡΑ:

Προς ένα νέο μοντέλο αλληλεπίδρασης
επισκεπτών και κατοίκων

Α. Μητροπούλου,
υποψήφια διδάκτωρ, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Όπως επισημαίνει ο Coldwell (2017), η αύξηση του αντι-τουρισμού (anti-tourism) στην Ευρώπη στην πραγματικότητα δείχνει ότι, όταν δεν διαχειριζόμαστε αποτελεσματικά το φαινόμενο, τότε είναι πολύ πιθανό να προκαλέσει προβλήματα στο φυσικό και πολιτισμικό περιβάλλον αλλά και στην ίδια την κοινωνία. Άρα, η συζήτηση πρέπει να εστιάσει αφενός στην κατανόηση των διαφόρων εκφάνσεων που μπορούν να λαμβάνουν τα αντι-τουριστικά φαινόμενα και αφετέρου στους τρόπους και τις πολιτικές που θα καταστήσουν διαχειρίσιμο το τουριστικό φαινόμενο, ώστε να αμβλυνθούν τα οξυμένα προβλήματα που παρατηρούνται πλέον σε αρκετές περιοχές της Ευρώπης.

Η συμπεριφορά του τουρίστα ελέγχεται από πολιτικές, νομοθεσία και κανονισμούς που έχουν δημιουργηθεί για πολλούς άλλους λόγους όπως είναι, για παράδειγμα, ο έλεγχος ή η διευκόλυνση της ροής των κεφαλαίων και των επενδύσεων, η μεταφορά ανθρώπων και αγαθών, τα δικαιώματα των εργαζομένων, η ασφάλεια ή η προστασία του περιβάλλοντος. Στην πραγματικότητα όμως αυτό αποτελεί τη ρίζα του προβλήματος, καθώς η κατάλληλη ανάπτυξη του τουρισμού εξαρτάται τελικά σε πολύ μεγάλο βαθμό από αποφάσεις ανθρώπων που έχουν ελάχιστες ουσιαστικές γνώσεις σχετικά με το τουριστικό φαινόμενο (Jorpe, 2018).

Οι τουρίστες σήμερα περισσότερο από ποτέ ταξιδεύουν με στόχο να βιώσουν αυθεντικές εμπειρίες. Αυτή είναι μια τάση που εντάσσεται σε μια μάλλον μεταμοντέρνα θεώρηση, που θέλει την τοπική κουλτούρα ξανά στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος του σύγχρονου τουρίστα, με τη μαζικότητα και την παγκόσμια κοινότητα να παραγκωνίζονται (Egresi, 2018). Αυτό από μόνο του είναι ένα πολύ καλό επιχείρημα που υποστηρίζει πράγματι ότι έχουμε απομακρυνθεί ήδη από το για χρόνια επικρατούν μοντέλο του μαζικού τουρισμού.

Το κρατικό τουριστικό πρακτορείο TurEspana πρότεινε και σχεδίασε ήδη τις απαιτούμενες ενέργειες προς ένα εναλλακτικό τουριστικό μοντέλο που στόχο έχει να βοηθήσει την Ισπανία να εξελιχθεί σε έναν διαφορετικό τουριστικό προορισμό με περισσότερο βιώσιμα χαρακτηριστικά. Η στρατηγική μάρκετινγκ για τη διετία 2018 - 2020 εστιάζει σημαντικά στην ανάπτυξη ενός διεθνούς τουρισμού ποιότητας και στην προσέλκυση τουριστών με κοσμοπολίτικα χαρακτηριστικά, δηλαδή ανθρώπων που ταξιδεύουν πιο συχνά για λιγότερο διάστημα, ξοδεύουν περισσότερα και επιλέγουν πολιτιστικές δραστηριότητες όπως η μουσική, οι εκδηλώσεις, η γαστρονομία ή η εκμάθηση γλωσσών. Αυτοί οι δυνητικοί επισκέπτες -6,2 εκατομμύρια από τους οποίους προέρχονται από τη Βρετανία, σύμφωνα με το πρακτορείο-, είναι ευαίσθητοι σε περιβαλλοντικά ζητήματα και καταναλώνουν τοπικά προϊόντα, ενώ παράλληλα σέβονται τις τοπικές ιδιαιτερότητες (Strange, 2018).

Η Ευρωπαϊκή Ένωση ήδη από το 2015 έχει εκδώσει ψήφισμα, το οποίο αναφέρει μεταξύ άλλων ότι «ο ευρωπαϊκός τουρισμός πρέπει να κάνει μια μετάβαση από ένα μοντέλο ποσοτικής μεγέθυνσης σε ένα μοντέλο ποιοτικό, το οποίο θα οδηγήσει σε βιώσιμη ανάπτυξη», εστιάζοντας σε ποιοτικές δουλειές, διαφοροποίηση τουρισμού στις αγροτικές και τις παραθαλάσσιες περιοχές και σε βιώσιμη απασχόληση. Η λύση του περιορισμού των τουριστών δεν είναι η ενδεδειγμένη.

Μια αλλαγή όμως στο αναπτυξιακό τουριστικό μοντέλο μπορεί να είναι η ζητούμενη μακροπρόθεσμη λύση. Όπως έχει πει ο Taleb Rifai, Γενικός Γραμματέας του Παγκόσμιου Οργανισμού Τουρισμού (UNWTO): «Η μεγέθυνση δεν είναι ο εχθρός: οι αριθμοί δεν είναι ο εχθρός. Το κλειδί είναι η διαχείριση της μεγέθυνσης με βιώσιμο τρόπο, υπεύθυνα και έξυπνα, και η χρήση της μεγέθυνσης προς όφελός μας» .

Ο τουρισμός, ενταγμένος στο πλαίσιο της βιώσιμης ανάπτυξης, μπορεί και πρέπει να διαθέτει εκείνα τα χαρακτηριστικά που θα αποτρέπουν την εμφάνιση στρεβλώσεων όπως ο υπερτουρισμός και κυρίως την εμφάνιση των επιπτώσεων αυτών των στρεβλώσεων.

Οι Spilanis και Le Tellier (2012, σελ. 41 – 47) εντοπίζουν τρεις διαφορετικές σχολές σχεδιασμού τουριστικών πολιτικών σε μια έρευνα που έκαναν σε ένδεκα τουριστικούς προορισμούς της Μεσογείου.

(Α) Η σχολή της «ελεύθερης αγοράς» ή «αγγλοσαξονική σχολή». Σύμφωνα με αυτή, το κράτος παίζει έναν μάλλον πιο διακριτικό και όχι τόσο παρεμβατικό ρόλο ή μπορεί ακόμα και να απουσιάζει σε περιπτώσεις χρήσης γης και προστασίας του περιβάλλοντος ή να έχει μια επιλεκτική παρουσία σε αναπτυξιακά εγχειρήματα. Όπου επικρατεί αυτός ο τρόπος σχεδιασμού, το κράτος παρεμβαίνει πολύ επιλεκτικά, κυρίως για απλοποίηση διαδικασιών που διευκολύνουν τις επενδύσεις και δίνουν αναπτυξιακά κίνητρα, ενώ δεν παρεμβαίνει σχεδόν καθόλου σε θέματα προστασίας του περιβάλλοντος και στην τήρηση των σχετικών νόμων.

(Β) Η σχολή «χωρικού/αστικού σχεδιασμού» ή «γαλλική σχολή». Η σχολή αυτή επιφυλάσσει έναν πιο παρεμβατικό ρόλο στο κράτος, το οποίο έρχεται να θέσει κανόνες και νόμους και να διασφαλίσει την τήρησή τους ως το πιο κοινό εργαλείο τουριστικής ανάπτυξης (π.χ. αριθμός κλινών ανά τετραγωνικό χιλιόμετρο), χρησιμοποιώντας και «σχέδια ανάπτυξης περιοχής» (plans d'aménagement), δηλαδή ειδικά χωροταξικά σχέδια που ρυθμίζουν τις χρήσεις γης.

(Γ) Η σχολή «συντήρησης/προστασίας». Στη συγκεκριμένη σχολή η έμφαση δίνεται στη διατήρηση/συντήρηση του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος, με αποτέλεσμα να υιοθετούνται πιο περιοριστικά σχέδια.

Η επιλογή «σχολής» δίνει το στίγμα της κατεύθυνσης που μπορούν να ακολουθήσουν οι αρχές για τη στρατηγική διοίκηση και τη διαχείριση του τουριστικού φαινομένου και της τουριστικής ανάπτυξης. Ωστόσο, σε κάθε περίπτωση το τουριστικό φαινόμενο εγείρει προκλήσεις, τις οποίες οι αρχές θα πρέπει να λάβουν σοβαρά υπόψη τους.

Οι Weber et al. (2017) πραγματοποίησαν έρευνα σε ένδεκα προορισμούς, επιχειρώντας να εντοπίσουν τις προκλήσεις που αυτοί αντιμετωπίζουν σήμερα και να προτείνουν καινοτομικές λύσεις διαχείρισής τους.

ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΣΗΜΕΡΑ:

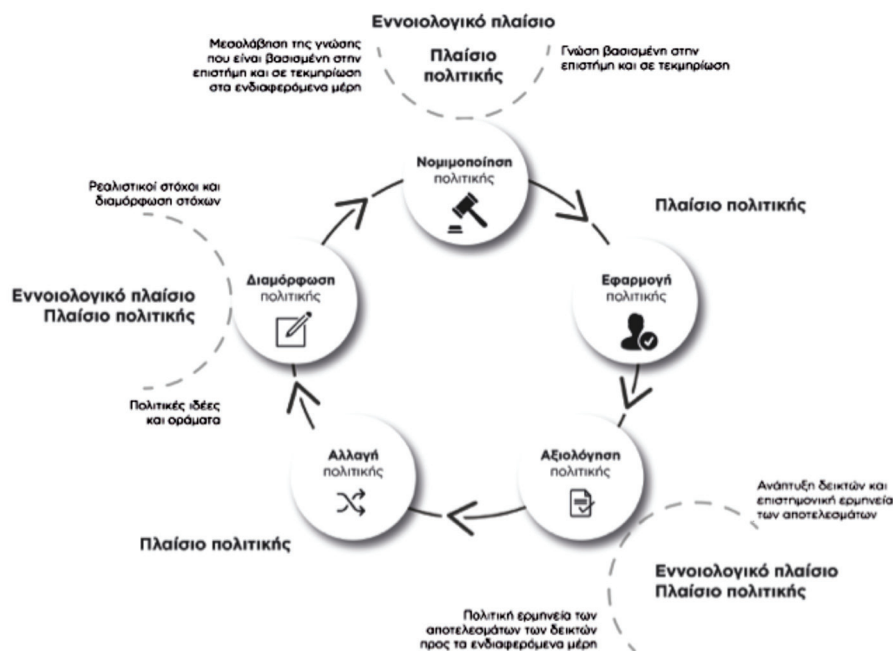
Προς ένα νέο μοντέλο αλληλεπίδρασης
επισκεπτών και κατοίκων

Α. Μητροπούλου,
υποψήφια διδάκτωρ, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Επισημαίνουν ότι ο τουρισμός είναι ένα πολυσύνθετο φαινόμενο. Συνεπώς, οι οποιοσδήποτε εκφάνσεις του πρέπει να εξετάζονται ολιστικά και από διάφορες οπτικές. Για να επιτευχθεί η ολιστική αυτή προσέγγιση, πρέπει να λαμβάνονται υπόψη οι απόψεις των εμπλεκόμενων μερών, και ο διάλογος μεταξύ των εκπροσώπων του τουριστικού κλάδου και των αρμόδιων αρχών πρέπει να είναι συνεχής. Κάθε περίπτωση μπορεί να απαιτεί ένα εξειδικευμένο μίγμα μέτρων, γι' αυτό δεν είναι ασφαλές να καταλήξουμε στο συμπέρασμα ότι υφίσταται μία και μοναδική λύση η οποία να ταιριάζει σε όλες τις περιπτώσεις. (Weber et al., 2017, σελ. 5 - 6).

Σε εκτενή έρευνα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου (Γραφείο για τις Δομικές Πολιτικές και Πολιτικές Συνοχής), τα αποτελέσματα της οποίας δημοσιεύτηκαν τον Οκτώβριο του 2018, τονίζεται ότι ο **υπερτουρισμός ως φαινόμενο βρίσκεται ακόμα στην αρχή του κύκλου πολιτικής**. Η θεωρία του «κύκλου πολιτικής» υποστηρίζει ότι οι πολιτικές αναπτύσσονται μέσα από στάδια, το πρώτο εκ των οποίων είναι η ρύθμιση της ατζέντας που είναι απαραίτητη για τη διαμόρφωση της πολιτικής. Όπως προκύπτει από την έρευνα, στο επίπεδο της Ευρωπαϊκής Ένωσης βρισκόμαστε ακόμα στο πρώτο στάδιο του κύκλου πολιτικής για το ζήτημα του υπερτουρισμού. Επομένως, είναι αδύνατο –και μάλλον μη επιθυμητό– να καταλήξουμε σε ασφαλείς, εμπειριστατωμένες και κυρίως συγκεκριμένες προτάσεις πολιτικής με τέτοια έλλειψη εμπειρικών αποδείξεων στις οποίες πρέπει να στηριχθούν οι όποιες πολιτικές (Peeters et al., 2018, σελ. 15).

Σχήμα 2: Η σύνδεση του κύκλου πολιτικής με εννοιολογικά πλαίσια και πλαίσια πολιτικής

Πηγή: Hák, T., Janoušková, S., & Moldan, B. (2016), σελ. 567

¹ Σύμφωνα με τους Hák, T., Janoušková, S., & Moldan (2016, σελ. 567), το στάδιο της διαμόρφωσης πολιτικής στο οποίο γίνεται η διαμόρφωση της ατζέντας είναι το πρώτο από τα πέντε στάδια. Τα υπόλοιπα είναι η νομοποίηση της πολιτικής, η εφαρμογή της, η αξιολόγησή της και η αλλαγή της πολιτικής. Αναλυτικότερα στοιχεία για τη θεωρία του κύκλου πολιτικής διαθέσιμα στον «[Συνοπτικό Οδηγό Δημόσιας Πολιτικής](#)» του Ινστιτούτου Εναλλακτικών Πολιτικών ΕΝΑ.

Οι συγγραφείς της μελέτης, μεταξύ άλλων, υπογραμμίζουν **ότι η δυσκολία για κοινή συναίνεση σε θέματα αντιμετώπισης του υπερτουρισμού προκύπτει και από την έλλειψη σχετικών δεικτών που θα χρησιμοποιούνται για την εκτίμηση του κινδύνου μιας περιοχής από τις επιπτώσεις του φαινομένου**. Η συγκεκριμένη μελέτη είναι η πρώτη συντονισμένη προσπάθεια να χρησιμοποιηθεί ένα εύρος στατιστικών στοιχείων στο περιφερειακό επίπεδο NUTS 2 και να αναγνωριστούν εκείνες οι περιοχές που έχουν ήδη εισέλθει σε **«κατάσταση υπερτουρισμού»** (state of overtourism). Για τη μελέτη αυτή εξετάστηκαν 290 περιοχές, σε 53 εκ των οποίων υπήρχε τουλάχιστον μία περιοχή στην οποία ο υπερτουρισμός έχει ήδη κάνει την εμφάνισή του (Peeters et al., 2018, σελ. 16).

Ανάμεσα στα ευρήματα είναι ένα σύνολο των επικρατέστερων δεικτών που σχετίζονται με τον υπερτουρισμό. Αυτοί είναι (Peeters et al., 2018, σελ. 16):

- Τουριστική πυκνότητα (κλίνες - διανυκτερεύσεις ανά τετραγωνικό χιλιόμετρο) και ένταση (κλίνες - διανυκτερεύσεις ανά κάτοικο)
- Το μερίδιο που κατέχει η δυναμική κλινών της πλατφόρμας AirBnB στη συνολική δυναμική κλινών που διατίθενται μέσω των δύο κυριότερων πλατφορμών AirBnB και Booking.com
- Το μερίδιο του τουρισμού στο τοπικό Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (ΑΕΠ)
- Ένταξη αφίξεων μέσω αέριων μέσων (αφίξεις από αέρος διαιρεμένες με τον αριθμό των κατοίκων)
- Εγγύτητα σε αεροδρόμιο, λιμάνια κρουαζιέρας και Μνημεία Παγκόσμιας Κληρονομιάς της UNESCO

Μια από τις πιο ενδιαφέρουσες επισημάνσεις των μελετητών είναι ότι, **σε αντίθεση με την εικόνα που προβάλλεται μέσω των δημοσιευμάτων**, οι αναλύσεις των μελετών περίπτωσης καταδεικνύουν ότι δεν είναι απαραίτητα οι πόλεις οι πιο ευπαθείς προορισμοί, **αλλά αντίθετα οι παραθαλάσσιες και νησιωτικές περιοχές και οι περιοχές της υπαίθρου με πολιτιστική και φυσική κληρονομιά**. Ανάμεσα μάλιστα στις περιοχές που αρχικά δεν είχαν αναγνωριστεί ως περιοχές «σε κατάσταση υπερτουρισμού», αλλά μετά την επεξεργασία των δεδομένων αναγνωρίστηκε ότι κινδυνεύουν πολύ από αυτόν, βρίσκεται και η Πελοπόννησος (Peeters et al., 2018, σελ. 16).

Ένα ακόμα συμπέρασμα, διαφορετικό από την εικόνα που κυριαρχεί στη δημόσια συζήτηση, είναι ότι, **ενώ οι αρνητικές επιπτώσεις εντοπίζονται συνήθως στην κοινωνική επίδραση του υπερτουρισμού, οι μελέτες περίπτωσης δείχνουν ότι και οι περιβαλλοντικές επιπτώσεις είναι αρκετά κοινές, κυρίως όμως σε περιοχές εκτός πόλεων** (Peeters et al., 2018, σελ. 17).

² NUTS 2 είναι η συντομογραφία του όρου second level of the Nomenclature of Territorial Units for Statistics.

ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΣΗΜΕΡΑ:

Προς ένα νέο μοντέλο αλληλεπίδρασης
επισκεπτών και κατοίκων

Α. Μητροπούλου,
υποψήφια διδάκτωρ, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η επισκόπηση της διαθέσιμης βιβλιογραφίας και δημοσιεύματα σε διεθνή Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης της τελευταίας δεκαετίας αναδεικνύουν τον υπερτουρισμό και την τουριστοφοβία ως δύο πολύ επικίνδυνες τάσεις, **γιατί μπορούν να στρέψουν την κοινή γνώμη ενάντια στον τουρισμό**. Αυτό μπορεί να συμβεί ειδικά σε περιοχές που θεωρούνται τουριστικοί προορισμοί και απαιτεί εντατική προσοχή από πλευράς των τοπικών αρχών και όλων των εμπλεκόμενων ομάδων ώστε να εφαρμόσουν τις αντίστοιχες πολιτικές για τη διαχείριση του τουρισμού με όρους βιώσιμης ανάπτυξης σε αστικό περιβάλλον (Postma & Schmuecher, 2017).

Ειδικά για τους προορισμούς που δεξιώνονται μαζικά τουριστικά ρεύματα είναι αναγκαία η ύπαρξη ενός συστήματος που θα συλλέγει πληροφορίες για την κοινωνική φέρουσα ικανότητά τους. Και αυτό θα πρέπει να γίνει άμεσα, διότι, όταν οι κοινωνικές επιπτώσεις γίνουν πια εμφανείς και εμφανιστούν στα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης, τα προβλήματα που ανακύπτουν και σχετίζονται με τον τουρισμό έχουν ήδη γίνει κοινός τόπος (Alvarez – Sousa, 2018). Η συμπεριφορά των τουριστών προκαλεί συνθήκες κοινωνικής ανομίας στην κοινότητα: Ο υπερβολικός συνωστισμός, που βλάπτει το περιβάλλον και οδηγεί βασικές υπηρεσίες σε δυσλειτουργία –ακόμη και κατάρρευση–, η απώλεια της ταυτότητας και του παραδοσιακού τρόπου ζωής μιας κοινότητας, η εισβολή σε ιδιωτικούς χώρους για ιδιωτικό εμπόριο, η επισφάλεια στον εργασιακό τομέα, ο πληθωρισμός που προκαλείται από τον τουρισμό και επηρεάζει βασικά αγαθά, η εκτόξευση των τιμών των ακινήτων, είναι μερικά μόνο παραδείγματα για τις επιπτώσεις του υπερτουρισμού και της νέας περιόδου του –μάλλον βίαιου– «εξευγενισμού» (Alvarez – Sousa, 2018, σελ. 25).

Με ενδιαφέρον αναμένεται η έκθεση του μη κερδοσκοπικού οργανισμού [«the Travel Foundation»](#), που θα δημοσιευθεί τον Μάρτιο του 2019, σε συνεργασία με το Πανεπιστήμιο Cornell και την EplerWood International (Press release, 2019), με τίτλο Το «αόρατο βάρος» του τουρισμού. Σε αυτή θίγονται άμεσα τα μεγάλα ζητήματα που ανακύπτουν από τον υπερτουρισμό σε παγκόσμια κλίμακα, καθώς οι αριθμοί καταδεικνύουν ότι **αρκετοί προορισμοί διεθνώς δεν είναι κατάλληλα προετοιμασμένοι για τις πρωτοφανείς απαιτήσεις από τις ολοένα αυξανόμενες τουριστικές ροές**. Με την ανάπτυξη να συνεχίζεται με αλματώδεις ρυθμούς, φθάνοντας τα 1,8 δισεκατομμύρια τουρίστες μέχρι το 2030, μια παγκόσμια κρίση απειλεί να χτυπήσει τον πλανήτη (Τρύφωνα, 2019).

Σε αυτή την έκθεση υπερτονίζεται και το συμπέρασμα, που αναφέρθηκε νωρίτερα, σχετικά με την **αναγκαιότητα πρόσβασης σε σωστή πληροφόρηση, με στόχο το σχεδιασμό κατάλληλων πολιτικών**. Πράγματι, στην έκθεση του «the Travel Foundation» θα τεκμηριώνεται ότι η αποτυχία να υπολογιστεί σωστά το πλήρες κόστος της ανάπτυξης του τουρισμού είναι σημαντικό εμπόδιο για δράση, και αυτός αποτελεί έναν πολύ καλό λόγο για τον οποίο απαιτούνται νέοι λογιστικοί μηχανισμοί για την προστασία των περιουσιακών στοιχείων από τα οποία εξαρτώνται οι εθνικές οικονομίες και οι επιχειρήσεις παγκοσμίως (Τρύφωνα, 2019).

Αρκετές έρευνες επιβεβαιώνουν ότι οι τοπικές αρχές διαδραματίζουν καταλυτικό ρόλο, ειδικά για τη διαχείριση του συγκεκριμένου φαινομένου (Alvarez – Sousa, 2019, σελ. 25). Αυτό ωστόσο δεν σημαίνει ότι οι υπόλοιποι «παίκτες», όπως οι τοπικές επιχειρήσεις, οι κάτοικοι αλλά και οι ίδιοι οι τουρίστες, ακόμη και η κεντρική κυβέρνηση, δεν θα πρέπει να είναι ενεργά υποκείμενα που θα σχεδιάσουν και θα υλοποιήσουν κατάλληλες δράσεις για τη διαχείριση του φαινομένου πριν την κορύφωσή του, η οποία οδηγεί –όπως η πράξη έχει δείξει– ακόμα και σε βίαιες διαμαρτυρίες και κατασταλτικά μέτρα, ενισχύοντας μια αρνητική εικόνα της διεθνούς κοινής γνώμης για το τουριστικό φαινόμενο και τους ίδιους τους προορισμούς.

Το μοντέλο του μαζικού τουρισμού όπως το γνωρίζουμε –όπως αυτό έχει κυριαρχήσει για πολλές δεκαετίες– **έχει δείξει τα όριά του**. Οι τουριστικοί προορισμοί παγκοσμίως αντιμετωπίζουν νέες προκλήσεις, που απαιτούν νέες, πιο δραστικές λύσεις, οι οποίες πρέπει να αναζητηθούν σε μοντέλα εκτός του μαζικού τουρισμού και να σχεδιαστούν με την ενεργό εμπλοκή όλων των ενδιαφερόμενων μερών (κατοίκων, τουριστών, επιχειρήσεων, τοπικών αρχών). Οι κάτοικοι μιας περιοχής, οι επιχειρηματίες που δραστηριοποιούνται σε αυτή αλλά και οι τουρίστες πρέπει να βρίσκονται στο κέντρο της διαδικασίας σχεδιασμού των πολιτικών σε μόνιμη βάση. Για να προχωρήσει η παγκόσμια ερευνητική κοινότητα και οι αρχές στα επόμενα στάδια του κύκλου πολιτικής για τον υπερτουρισμό, είναι αναγκαία η ανάπτυξη κατάλληλων δεικτών, και γι' αυτό απαιτείται η συλλογή αξιόπιστων δεδομένων από όλες τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης και η κατάλληλη επεξεργασία τους. Όπως προκύπτει και από την εκτεταμένη μελέτη των Peeters et al. (2018) για την ίδια την Ευρωπαϊκή Ένωση, τα ζητήματα της διακυβέρνησης στις πλατφόρμες της οικονομίας διαμοιρασμού δεν πρέπει πια να θεωρούνται δευτερεύοντα. **Συνεπώς, χρειάζεται ένα μοντέλο που θα είναι συμμετοχικό, ολιστικό, θα περιλαμβάνει μέτρα προληπτικού και όχι κατασταλτικού χαρακτήρα, θα προωθεί την προστασία του φυσικού και πολιτισμικού περιβάλλοντος και θα θέσει τις βάσεις για μια βιώσιμη αλληλεπίδραση μεταξύ των ομάδων ενδιαφερόντων.**

ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΣΗΜΕΡΑ:

Προς ένα νέο μοντέλο αλληλεπίδρασης
επισκεπτών και κατοίκων

Α. Μητροπούλου,
υποψήφια διδάκτωρ, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

(Α) Ξενόγλωσση

1. Alvarez-Sousa, A. (2018). The Problems of Tourist Sustainability in Cultural Cities: Socio-Political Perceptions and Interests Management. *Sustainability*, 10(2), pp. 1-31.
2. Barcelona Tourism for 2020 - A collective strategy for sustainable tourism (2017). Ajuntament de Barcelona - Direcció de Turisme. [online] Available at: https://ajuntament.barcelona.cat/turisme/sites/default/files/barcelona_tourism_for_2020.pdf [Accessed 19 Dec. 2018].
3. Boissevain, J., & Jeremy, B. (Eds.). (1996). *Coping with tourists: European reactions to mass tourism* (Vol. 1). Berghahn Books.
4. Butler, R. W. (1980). The concept of a tourist area cycle of evolution: implications for management of resources. *Canadian Geographer/Le Géographe canadien*, 24(1), pp. 5-12.
5. Coldwell, W. (2017). First Venice and Barcelona: Now anti-tourism marches spread across Europe. [online] Available at: <https://www.theguardian.com/travel/2017/aug/10/anti-tourism-marches-spread-across-europe-venice-barcelona> [Accessed 5 Oct. 2018].
6. Colomb, C. & Novy, J. (2016). *Protest and resistance in the tourist city*. New York: Routledge.
7. Croes, R. Rivera, M.A., Semrad, K. and Khalizadeh, J. (2017). [online] *Happiness and tourism: Evidence from Aruba*, Institute for Tourism Studies. Available at: <http://stars.library.ucf.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1040&context=dickpope-pubs> [Accessed 5 Oct. 2018].
8. Delgado, M. 2012. [online] *Turistofobia*. Available at: https://elpais.com/diario/2008/07/12/catalunya/1215824840_850215.html [Accessed 20 Dec. 2018].
9. Doxey, G. V. (1975, September). A causation theory of visitor-resident irritants: Methodology and research inferences. In *Travel and tourism research associations sixth annual conference proceedings* (pp. 195-98).
10. Egresi, I. (2018). And "Tourismophobia" In European Cities (Can Tourists And Residents Still Co-Habitate In The City?). [Co]habitation tactics, TAW2018 International Conference Proceedings, Fall September 26, 2018
11. European Parliament resolution of 29 October 2015 on new challenges and concepts for the promotion of tourism in Europe. [online] Available at: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-%2F%2FEP%2F%2FTEXT%2BTA%2BP8-TA-2015-0391%2B0%2BDOC%2BXML%2BV0%2F%2FEN&language=EN> [Accessed 9 Dec. 2018].
12. Hák, T., Janoušková, S., & Moldan, B. (2016). Sustainable Development Goals: A need for relevant indicators. *Ecological Indicators*, 60, pp565-573.
13. Joppe, M. (2018). Tourism policy and governance: Quo vadis?. *Tourism management perspectives*, 25, pp. 201-204.
14. Martín, J. M. M., Martínez, J. M. G., & Fernández, J. A. S. (2018). An Analysis of the Factors behind the Citizen's Attitude of Rejection towards Tourism in a Context of Overtourism and Economic Dependence on This Activity. *Sustainability* 10(8), pp. 1-18.
15. Media.unwto.org. (2018). Communities' protests over tourism a wake-up call to the sector | Communications. [online] Available at: <http://media.unwto.org/press-release/2017-11-08/communities-protests-over-tourism-wake-call-sector> [Accessed 9 Dec. 2018].
16. Milano, C. (2017). Overtourism y turismofobia. Tendencias globales y contextos locales. [online] Available at: http://www.ub.edu/escult/psss/ostelea_informe_overtourism_y_turismofobia.pdf [Accessed 5 Oct. 2018].

17. Moscardo, G. (2005) Peripheral tourism development: challenges, issues and success factors. *Tourism Recreation Research* 30(1), pp. 27-43.
18. Moscardo, G. (2011) The role of knowledge in good governance for tourism. In: Laws, Eric, Richins, Harold, Agrusa, Jerome, and Scott, Noel, (eds.) *Tourist Destination Governance: practice, theory and issues*. CAB International, Wallingford, UK, pp. 67-80.
19. O'Reilly, A. M. (1986). Tourism carrying capacity: concept and issues. *Tourism management*, 7(4), 254-258.
20. Peeters, P. M., Gössling, S., Klijs, J., Milano, C., Novelli, M., Dijkmans, C. H. S., Eijgelaar, E., Hartman, S., Hellinga, J., Isaac, R., Mitas, O, Moretti, S., Nawijn, J., Papp, B. & Postma, A. (2018). Research for TRAN Committee- Overtourism: impact and possible policy responses. pp. 1 - 258
21. Postma, A., & Schmuecker, D. (2017). Understanding and overcoming negative impacts of tourism in city destinations: conceptual model and strategic framework. *Journal of Tourism Futures*, 3(2), pp. 144-156.
22. Press Release (2019). Tourism's "Invisible Burden" - Major New Report Due March 2019. [online] Available at: <http://eplerwood.com/news.php> [Accessed 15 Jan. 2019].
23. Richardson, D. (2017). Suffering the strain of tourism. [online] Available at: <https://www.ttgmedia.com/wtm/wtm-news/wtm-2017-europe-suffering-the-strain-of-tourism-12206> [Accessed 5 Oct. 2018].
24. Rosenow, J. E., & Pulsipher, G. L. (1979). *Tourism the good, the bad, and the ugly*. Century Three Press.
25. Seraphin, H., Sheeran, P., & Pilato, M. (2018). Over-tourism and the fall of Venice as a destination. *Journal of Destination Marketing & Management*, 9, pp. 374 - 376
26. Soydanbay, G. (2017) A Systemic Analysis of Overtourism and Touristophobia: And What destinations Can do About It. [online] Available at <https://placebrandobserver.com/overtourism-touristophobia-causes-solutions/> [Accessed 9 Dec. 2018].
27. Spilanis, I., & Le Tellier, J. V. H. (2012). Towards an observatory and a "quality label" of tourism sustainability in the Mediterranean. *Plan Blue*. Pp. 1 - 63 [online] Available at <http://planbleu.org/en/publications/vers-un-observatoire-et-un-label-qualite-de-la-durabilite-du-tourisme-en-mediterranee> [Accessed 3 Jan. 2019].
28. Squires, N. (2018) Florence tourists face fines of up to €500 if they are caught snacking on the pavement. [online] Available at: <https://www.telegraph.co.uk/news/2018/09/04/florence-tourists-face-fines-500-caught-snacking-pavement/> [Accessed 20 Dec. 2018]
29. Strange, H. (2018) Why have visitor numbers to Spain fallen for the first time in a decade. [online] Available at <https://www.telegraph.co.uk/travel/news/spain-tourist-numbers-fallen/> [Accessed 9 Dec. 2018].
30. Tamma, P. (2017) 'You're not welcome': Tourismophobia spreads across Europe. [online] Available at: <https://www.euractiv.com/section/economy-jobs/news/youre-not-welcome-tourismophobia-spreads-across-europe/> [Accessed 9 Dec. 2018].
31. Tosun, C. (2005) Stages in the emergence of a participatory tourism development approach in the developing world. *Geoforum* 36, pp. 333-352.
32. Van der Borg, J., Costa, P., & Gotti, G. (1996). Tourism in European heritage cities. *Annals of tourism research* 23(2), pp. 306-321.
33. Weber, F., Stettler, J., Priskin, J., Rosenberg-Taufer, B., Ponnappureddy, S., Fux, S., Camp, M. A. & Barth, M. (2017). *Tourism destinations under pressure*. Lucerne, Switzerland: Lucerne University of Applied Sciences and Arts. pp. 1 - 213
34. World Tourism Organization (UNWTO) (2018). "Overtourism"? Understanding and Managing Urban Tourism Growth beyond Perceptions. Executive summary. pp. 1 - 87 [online]. Available at: <https://www.e-unwto.org/doi/book/10.18111/9789284420070> [Accessed 9 Dec. 2018].

ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΣΗΜΕΡΑ:

Προς ένα νέο μοντέλο αλληλεπίδρασης
επισκεπτών και κατοίκων

Α. Μητροπούλου,
υποψήφια διδάκτωρ, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

(B) Ελληνόγλωσση

1. ΙΝΣΕΤΕ: Η συμβολή του Τουρισμού στην ελληνική οικονομία το 2017. 1η εκτίμηση (προσωρινά στοιχεία - Μάιος 2018). [online] Διαθέσιμο εδώ: https://sete.gr/media/10888/2018_symvolhtourismou-2017.pdf [Προσπελάστηκε 20 Δεκ. 2018]
2. Καθημερινή. (2017) Δήμαρχος Σαντορίνης: Ο «υπερ-τουρισμός» απειλεί το νησί. [online] Διαθέσιμο εδώ: <http://www.kathimerini.gr/938911/article/epikairothta/ellada/dhmarxos-santorinhs-o-yper-toyrismos-apeilei-to-nhsi> [Προσπελάστηκε 20 Δεκ. 2018]
3. Newpost. (2017). Προσέλαβαν αναπληρωτές καθηγητές και τους έστειλαν για... ύπνο σε παραλίες και αυτοκίνητα! [online] Διαθέσιμο εδώ: <http://newpost.gr/ellada/628557/mathhma-hellip-adiaforias-aro-to-ypoyr-geio-paideias-ndash-proselaban-anaplhrowtes-kai-toys-esteilan-gia-ypno-se-paralies-aytokinhtha-kai-skhnes> [Προσπελάστηκε 9 Δεκ. 2018].
4. Τρύφωνας, Β. (2019). Το «αόρατο βάρος» του υπερτουρισμού. [online] Διαθέσιμο εδώ: https://www.tornosnews.gr/tornos/taseis/35092-to-aorato-varos-toy-ypertoyris moy.html?utm_source=dlvr.it&utm_medium=facebook [Προσπελάστηκε 15 Ιαν. 2019].

ENA
Ινστιτούτο
Εναλλακτικών
Πολιτικών

ENA Ινστιτούτο
Εναλλακτικών Πολιτικών
Ζαλοκώστα 8, 106 71 Αθήνα,
+30 210 364 7912

info@enainstitute.org
www.enainstitute.org